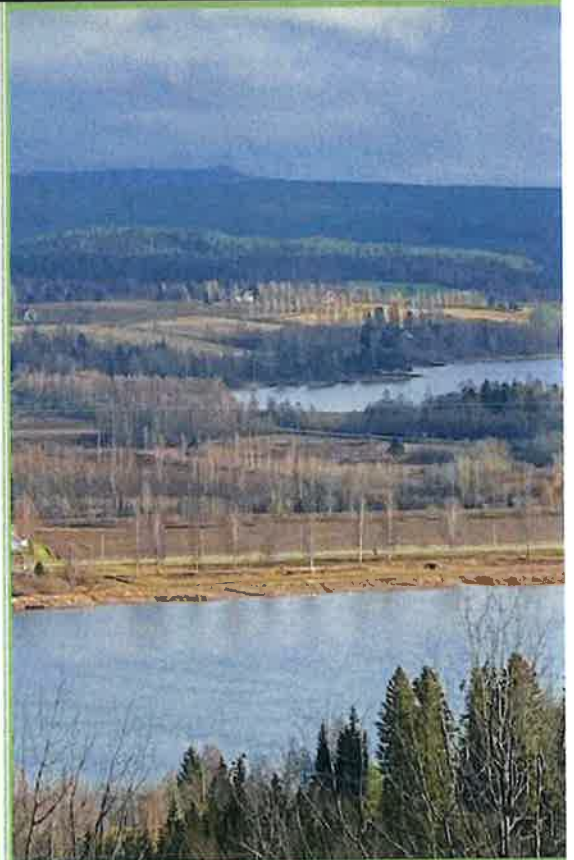

2024 -
2027

Lokal tiltaksstrategi for bruk av SMIL-midler

Ragnhild Saakvitne

Hedmark IKT

2024 - 2027

Innledning:

Dagens jordbruk spiller en nøkkelrolle i mange samfunnssammenhenger. Det skal sørge for matproduksjon, levende kulturlandskap, biologisk mangfold, bosetting, beredskap, bidra i klima og miljøarbeidet osv. osv. Det stilles strenge krav til hvordan jordbruket skal bidra til å oppnå de samfunns mål som er satt for jordbruket.

I Kongsvinger kommune er det i 2024 ca.120 aktive foretak som til sammen driver ca. 48600 dekar jord. Med aktive bønder menes i denne sammenheng foretak som søker produksjonstilskudd.

Kornproduksjon er den desidert største produksjon, men det drives også gras og grovforproduksjon på ca. 12600 dekar. I 2024 er det 6 foretak som produserer melk, og 19 foretak har ammeku. Antall sauebesetninger har vært noen lunde stabilt de siste årene med +/- 18 besetninger.

Kommunen har et aktivt beitelag med 5 medlemmer og hvor det inngår både storfe og sau.

Det er en stor andel leiejord i kommunen. Mange av de mindre landbrukseiendommen blir leid ut ved generasjonsskifte, fordi eier blir eldre, ved behov for større investeringer, eller andre individuelle årsaker.

De store sammenhengende produksjonsarealene faller ofte sammen med de flate slettene på begge sider av Glomma nordvest mot Grue og sørvest mot Sør-Odal. Disse arealene er lettdrevne og blir drevet intensivt. Andre områder i kommunen er det arealer som ikke ligger så sentralt til, og/ eller som er små, med dårlig arrondering, og /eller har vanskelig adkomst. Disse står i fare for å gro igjen, da de av praktiske årsaker går ut av bruk.

En oversikt fra Nibio viser at det kan være så mye som 8300 daa som ikke er drift i Kongsvinger kommune. Dette utgjør ca.15 % av vårt totale areal med fulldyrket mark. Dette er ikke helt rett, da kommunen har en stor plenprodusent, som ikke regnes med i det areal som er i drift. Foretak som produserer ferdigplen er ikke berettiget produksjons og avløsertilskudd. Men selv om denne trekkes ut, er det fortsatt 10-12 % som av dyrka areal som muligens ikke er i bruk.

Store deler av de mest produktive jordbruksarealene i kommunen ligger med tilknytning til Glomma. Disse arealene er flomutsatte og det skjer en del avrenning av jordpartikler og næringsstoffer, når arealene nyttes til korn og annen planteproduksjon. Selv om selve Glomma har god vannkvalitet når den passerer Kongsvinger er det store forurensingsproblemer lengre sør og ikke minst ved utløpet i Oslofjorden. Flere av Glommas sidevassdrag i Kongsvinger har ikke tilfredsstillende vannkvalitet. Med bakgrunn i dette vil det mest trolig bli innført regionale miljøkrav med virkning fra 01.01.2025 for store deler av kommunen. Det er ikke bare Glåmdalsregionen som får regionale miljøkrav i Innlandet. Det gjelder i tillegg Mjøsregionen og Hadeland. Innføring av regionale miljøkrav gir også føringer for den lokale tiltaksstrategien for bruk av spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL). I forhold til den lokale tiltaksstrategien for bruk av spesielle miljøtiltak i jordbruket er det utfordringene i våre lokale vannforekomster som veier tyngst i forhold til prioriteringer.

Bakgrunn og prosess:

Bakgrunn for arbeidet med lokal tiltaksstrategi for bruk av SMIL-midler er nedfelt i St. melding 19 (2001 – 2002) - Nye oppgaver for lokaldemokratiet – regionalt og lokalt nivå.

Stortinget vedtok en rekke landbruksoppgaver som skulle overføres til kommunesektoren. Blant disse oppgavene var bl.a. vedtaksmyndighet for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL).

Lokal tiltaksstrategi for perioden 2024 til 2027 vil erstatte tiltaksstrategien for SMIL-ordningen i Kongsvinger for perioden 2020 – 2023.

Den lokale tiltaksstrategien er retningsgivende for kommunens forvaltning av tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket. Tilskuddsordningen er forankret i Forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket: (<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-02-04-448>)

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

Vinteren 2024 ble det igangsatt et arbeid med å revidere den tiltaksstrategien som gjaldt fra 2020 til og med 2023. Administrasjonen i Kongsvinger utarbeidet et utkast som ble drøftet med faglagene Vinger og Brandval Bondelag og Glåmdalen Bonde og Småbrukerlag (som omfatter Eidskog, Kongsvinger, Nor og Sør – Odalen, grue, Våler og Åsnes). I tillegg har Norsk landbruksrådgivning – Østlandet deltatt i arbeidet.

Den endelige strategien for perioden 2024 til 2027 er behandlet og vedtatt i i deres møte sak:

I tillegg til forskriften om spesielle miljøtiltak i jordbruket er Nasjonalt Miljøprogram for perioden 2023 til 2026 førende for utarbeidelse av den lokale tiltaksstrategien i Kongsvinger kommune:

Nasjonalt Miljøprogram 2023 - 2026

Det nasjonale miljøprogrammet gir en samlet framstilling av hvordan myndighetene legger til rette for at jordbruket skal kunne målene for klima og miljø. Programmet rulleres hvert 4 år og ved siste rulling i 2022, ble temaet jord og jordhelse tatt inn i programmet.

Det nasjonale miljøprogrammet har nå 9 temaer hvor landbruket har et sektoransvar.

Temaene er; kulturlandskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer, tilgjengelighet og friluftsverdier, jord og jordhelse, avrenning til vann, plantevern, utslipp til luft og økologisk landbruk. Alle temaene har definerte mål som sier noe om ønsket tilstand eller utvikling.

(<https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/nyhetsrom/rapporter/nasjonalt-miljoprogram-2023-2026>)

Regionalt miljøprogram for Innlandet 2023 – 2026:

Føringene i det nasjonale miljøprogrammet videreføres av Statsforvalteren i Innlandet i regionale miljøprogrammet for jordbruket i Innlandet 2023 – 2026:

Disse programmene tydeliggjør hvilke mål og forventninger som forventes å ligge til grunn for den lokale tiltaksstrategien. Det regionale miljøprogrammet gir også en beskrivelse av de regionale utfordringene i Innlandet, slik Statsforvalteren ser dette.

Det regionale miljøprogrammet er utarbeidet av Statsforvalteren i Innlandet og peker på hva som er definerte hovedutfordringer for Innlandets flatbygder:

<https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-innlandet/07-landbruk-og-mat/jordbruk/miljotiltak/rmp/regionalt-miljoprogram-for-jordbruket-i-innlandet-2023-2026.pdf>

Miljøtema:	Miljøutfordringer - Innlandets flatbygder:
Kulturlandskap	Beiteareal går ut av bruk pga lite beitedyr, reduksjon av kantsoner, restarealer, gjengroing, våtmarker.
Biologisk mangfold	Redusert beitebruk, færre naturlige leveområder og reduksjon av sårbare og trua planter, insekter og fuglebestand.
Kulturminner og kulturmiljøer	Oppdyrking av arealer, redusert beite og seterbruk, forfall av bygninger og andre installasjoner ute av bruk, fjerning eller ødeleggelse av kulturminner.
Tilgjengelighet og friuftsliv	Barrierevirkning av dyrka mark, og gjengroing pga redusert beitebruk.
Avrenning til vann	Ugunstig bruk og lagring av husdyrgjødsel, erosjon, og jordarbeiding om høsten.
Klima – utslipp til luft	Spredning av husdyrgjødsel og jordpakking
Jord og jordforbedring	Stor andel åpenåker med tap av både jord og karbon.
Plantevernmidler	Bruk av plantevernmidler
Miljøavtale og klimarådgivning	Behov for redusert klimaavtrykk og klimatilpassing av drifta.

Med bakgrunn i de utfordringer som Statsforvalteren har definert, og som er gjenkjennbare lokalt, er det utarbeidet en lokal tiltaksstrategi for de utfordringene som er mest aktuelle for den enkelte kommune.

Miljøutfordringer og målsettinger for Kongsvinger kommune i perioden 2024 – 2027:

Kongsvinger kommune har ca. 56450 dekar jordbruksareal og det er ca. 120 aktive foretak i kommunen. (Kilde: antall søknader om produksjonstilskudd høsten 2023).

Av disse har ca. 50 foretak en eller annen form for husdyrproduksjon (mjølk, gris, ammeku, sau, egg, hest eller andre dyr), i tillegg til planteproduksjon (korn og/eller gras).

Ca. 70 foretak har de siste årene søkt på en eller flere av tilskuddsordningene under det regionale miljøprogrammet (RMP). Den mest brukte ordningen er tilskudd til ingen jordarbeiding om høsten, og mange husdyrbrukere utnytter mulighetene som ligger i ordningen om spredning av husdyrgjødsel i vekstsesongen.

Kongsvinger har en stor andel leiejord, og arealet som de mest aktive bøndene driver øker år for år. Samtidig har vi arealer som går ut av produksjon av ulike grunner, men ofte er hvert skifte ganske lite, har dårlig arrondering, ligger for seg selv, er dårlig drenert, osv.

Jordbruket i Kongsvinger har utfordringer på alle de miljøtemaene som er nevnt i oversikten fra Statsforvalteren, men det er noen utfordringer som er større enn andre.

Hovedutfordringene i Kongsvinger kan kort sammenfattes til å omhandle utslipp til luft og vann og gjengroingsproblematikk/ tap av biologiske mangfold og kulturlandskap.

Utfordringene med utslipp til luft og vann, herunder avrenning er størst på de mest produktive arealene på begge sider av Glomma og sidevassdraga til Glomma. Her drives det intensiv planteproduksjon og det er også en del større husdyrbesetninger i området. I tillegg til å bli drevet intensivt er en del av dem også flomutsatt, i og med at de ligger tett på selve Glomma eller sidevassdrag.

Gjengroingsutfordringene gjør seg gjeldende over hele kommunen og dreier seg om at små arealer som ligger upraktisk til, kanskje i tillegg dårlig arrondering og grøftetilstand. Arealene gir for lite i forhold til hva det koster å ha aktiv drift. Det er eksempler på at arealer blir tilbudt utleid gratis, uten at det er mulig å få til drift på arealet.

Det er svært sannsynlig at betydelige deler av Kongsvingerlandbruket vil bli omfattet av regionale miljøkrav fra 2025. Den endelige utformingen av krav(hjemlet i forskrift) er ikke klar ennå, men det er overveiende sannsynlig at det vil komme restriksjoner på store deler av de mest produktive og mest intensivt drevne arealene i kommunen.

Årsaken til at miljøkravene kommer skyldes bl.a at avrenningen av næringstoffer og jordpartikler fra åpenåkerarealene er så store at de påvirker vannkvaliteten i sideelver og bekker som sogner til Glomma. Statsforvalteren i Innlandet arbeider sammen med bl.a NIBIO for utrede kunnskapsgrunnlaget for de regionale miljøkravene i Innlandet, og konsekvensene av å innføre miljøkrav. Dette arbeidet ventes å være ferdig i løpet av første halvår 2024.

En oversikt over miljøutfordringene i Kongsvinger viser følgende:

Miljøtema	Lokale utfordringer	Mål
Kulturlandskap	Tidligere beiteareal går ut av bruk pga lite beitedyr. Reduksjon av kantsoner, små og /eller lite produktive arealer gror igjen. Stier og tråkk forsvinner ut av bruk.	Stimulere til å holde en del av de gamle beiteområdene oppe og i bruk.
Biologisk mangfold	Redusert beiting på gammel beitemark reduserer det biologiske mangfoldet. Sårbare og trua arter av insekter, planter og fugler får færre naturlige leveområder og gjør det mer krevende å overleve. Ensidig planteproduksjon i stor skala reduserer det biologiske mangfoldet.	Opprettholde og helst etablere flere arealer med rikt biologisk mangfold. Stimulere til at flere restarealer skjøttes, men ikke gjødsles og/eller sprøytes.
Kulturminner og kulturmiljøer	Oppdyrking av restarealer, og redusert beitebruk endrer arealbruken. Bygninger og andre installasjoner ute av bruk forfaller og forsvinner etter hvert. Lokale kultur/fornminner kan forsvinne eller bli ødelagt ved oppdyrking, endret bruk etc.	Øke bevisstheten om verdien av disse miljøene, samt stimulere til at de i varetas og pleies/brukes i den grad det er mulig.

Tilgjengelighet og friufts liv	Barrierevirkning av dyrka mark, og gjengroing pga redusert beitebruk. Tråkk, gutuer og stier forsvinner når de ikke brukes.	Stimulere til tilrettelegging og opprettholdelse ved hjelp av merking, skilting etc.
Avrenning til vann	Ugunstig bruk og lagring av husdyrgjødsel, erosjon, og jordarbeiding om høsten.	Redusere risikoen for punktavrenning, næringsavrenning, erosjon etc gjennom oppgraderte hydrotekniske anlegg, sikring av utløp, skjøtsel av kantsoner mm, kunnskapsformidling osv.
Klima – utslipp til luft	Spredning av husdyrgjødsel og jordpakking.	Redusere faren for klimagassutslipp gjennom kunnskapsformidling og konkret støtte på enkeltbruk, så som tak på gjødslekummer. Det gis ikke støtte til lett omsettlige driftsmidler.
Jord og jordforbedring	Stor andel åpenåker med tap av både jord og karbon.	Bidra til at en størst mulig andel av åkerarealene våre overvintres i stubb, eller har annet plantedekke.
Plantevernmidler	Bruk av kjemiske plantevernmidler.	Bidra til økt kunnskap om og redusert bruk av kjemiske plantevernmidler gjennom å bidra med støtte til etablering av vaskeplasser, biobed mm. Det gis ikke støtte til lett omsettlige driftsmidler.
Miljøavtale og klimarådgivning	Behov for redusert klimaavtrykk og klimatilpassing av drifta.	Stimulere til å ta i bruk de lettest tilgjengelige tiltakene som klimarådgivning kommer frem til på enkeltbruk.

Prioriteringer, tilskuddsbehov og satser:

Prioritet 1 – Utslipp til vann og luft

Å redusere avrenning av jordpartikler og næringsstoffer fra jordbruksarealene til vann og vassdrag, samt redusere utslipp til luft.

Tiltak /behov	Maks. tilskuddsats	Merknad
<ul style="list-style-type: none"> Utbedring og oppgradering av hydrotekniske anlegg, som f.eks kummer, 	Inntil 70 % tilskudd	Ved mangel på midler prioriteres områder med regionale miljøkrav før andre områder.

utløp, kumdammer, mm <ul style="list-style-type: none"> • Utbedring av anlegg mm for å redusere utslipp til luft. f.eks fra husdyrgjødsel i de tilfeller hvor f.eks dekke bidrar til økt kapasitet og er en varig løsning. • reparasjon av avskjæringsgrøfter • behov for økt kapasitet på ulike typer anlegg på grunn av endrede nedbørsforhold og liknende 		
Etablering av fangdammer, grønnstrukturer/leplanting	Inntil 70 % tilskudd.	Ved mangel på midler prioriteres områder med regionale miljøkrav før andre områder.
Andre utslippsbegrensende tiltak, så som vaskeplasser, biobed, tak over gjødselkum osv.	Inntil 50 % tilskudd	Ved mangel på midler prioriteres områder med regionale miljøkrav før andre områder.

Graving rundt utløp på drensør.

Prioritet 2. Biologisk mangfold og kulturlandskap:

Ivareta og opprettholde Kongsvinger kommunes kulturlandskap med dets særpreg og variasjon. Det legges særlig vekt på å ivareta det biologiske mangfoldet, og de historiske verdiene som ligger i den store variasjonen av arealbruk.

Tiltak	Maks. tilskuddsats	Merknad
Reetablering av gamle beiteområder i innmark	Inntil 70 %	Dekker rydding og gjerding (arbeid og materialer). Kan også innbefatte fjerning av gammel piggråd.
Ivareta og skjøtte områder med rikt biologisk mangfold. Registrerte områder er særs viktige, men også restarealer (snipper, kanter etc) med potensiale kan gis tilskudd	Inntil 70 % tilskudd	Vurdering av potensiale fra en biolog bør foreligge – rapportkostnader kan dekkes 100 %
Ivaretagelse og restaurering av eksisterende gårdsdammer.	Inntil 50 % tilskudd	Tilskuddet omfatter ikke fiskedammer/karusdammer.

Prioritet 3 - Kulturminner og kulturmiljøer, inkl.bygninger.

Ivareta og opprettholde Kongsvinger kommunes rikdom av kulturminner og kulturmiljøer knyttet til jordbruksdrifta gjennom tidene. Det legges særlig vekt på å stimulere til at de historiske verdiene som ligger i den store variasjonen av kulturminner, kulturmiljøer og bygningsmiljøer, fra finnetorp til storgårder skjøttes, og om mulig kan gis ny bruk

Tiltak	Maks tilskuddsats	Merknad
Restaurering av kulturminner/kulturmiljøer, inkl. bygninger (gjelder ikke hovedbygninger/andre bolighus som er i bruk)	Inntil 50% tilskudd	Krever at antikvariske prinsipper legges til grunn. Maks. tilskudd: 200.000.-kr/prosjekt. En samfinansiering med andre tilskuddsmidler er positivt.

Felles for alle 3 prioriteringsområdene – forurensning, biologiske mangfold/kulturlandskap og kulturminner og kulturmiljøer, inkl. bygninger gjelder at planleggings og tilretteleggingsprosjekter kan støttes med inntil 100 % tilskudd. F.eks prosjektering av større hydrotekniske anlegg, tilstandsrapport og restaureringsplan for kulturminner mm vil kunne falle inn under fellesposten ovenfor.

Abborhøgda – Kongsvinger kommune

Retningslinjer for søknadsbehandlingen:

Satsene er vist i tabell som maksimumssats. Tilskuddsbeløp kan avrundes og fastsettes individuelt i hver enkelt søknad. Dersom de reelle kostnadene ved prosjektet blir mindre enn det som er utgangspunktet for tilskuddstildelingen, reduseres utbetalt tilskudd tilsvarende.

Hvordan søke:

SMIL-søknaden sendes inn digitalt med innlogging via din ID-port i Altinn.

Søknadsfrist:

Løpende – søknadene behandles etter hvert som de kommer inn.

Hva skal følge søknaden:

All nødvendig informasjon, så som kostnadsoverslag, tilstandsrapport, finansieringsplan, kartskisser, foto, etc skal legges ved. Dersom det dreier seg om tiltak på leid jord skal det dokumenteres at eier er kjent med og aksepterer at tiltaket gjennomføres. Skriftlig jordleieavtale på 10 år skal som hovedregel fremlegges.

Merk: eget arbeid (deg selv og andre ubetalte deltakere) er en kostnad. Det inngår også som en del av finansieringen.

Hva som er aktuelt å ha med i den konkrete søknaden vil variere avhengig av type tiltak.

Befaring:

Som hovedregel reiser vi på befaring i forbindelse med søknadsbehandlingen. Da er det sterkt ønskelig at tiltakshaver også er til stede. Dersom det er behov for det kan landbruksforvaltningen også ta med seg ekstern ekspert på fagområdet, for å få en best mulig vurdering. Når det gjelder restaurering av bygninger, bør det alltid foreligge en tilstands og tiltaksrapport fra ekstern person med kompetanse innen bygningsvern.

Oversikt over maksimalsatser eget arbeid, mm

Arbeid	Timesats	Merknad
Manuelt arbeid	400.- kr	
Manuelt arbeid m/ fagkomp, f.eks på verneverdige bygn	500.- kr	
Rydding m/motorsag/ ryddesag etc	450.- kr	
Traktor m/ utstyr, inkl.fører	1000.- kr	Opplys om type utstyr som er brukt
Gravearbeid/lassbærer – egen maskin, inkl.fører	1000.- kr	Opplys om type utstyr som er brukt

Beiterydding som SMIL-tiltak	Inntil 5000.- kr /daa	Gjelder beiter som er svært arbeidskrevende/sterkt gjengrodde og med stort potensiale.
Inngjerding av beite		
Nytt gjerde, imp.stolper ø 8 og bølge/topptråd	100.- kr pr. løpemeter, inkl arbeid.	Gjelder gjengrodde innmarksbeiter.
Nytt gjerde, imp.stolper ø 8 og bølge/topptråd, der mye rydding av kratt og skog i gjerde-traseen inngår.	120.-kr	Gjelder gjengrodde innmarksbeiter
Grinder, le, gjerdeklyv, materiale og oppsetting	Inntil 3000.- kr pr.stk	

Eget arbeid skal registreres med dato for arbeidsutførelse, antall timer og hva arbeid som er gjort.

Forholdet til annet lovverk:

Naturmangfoldloven skal anvendes ved alle vedtak om invilgning av SMIL-midler som berører naturangfoldet. At det er invilget SMIL-midler er ikke ensbetydende at tiltaket er avklart etter alt annet relevant lovverk.

For en del tiltak kan det være aktuelt med avklaring og tillatelse også etter annet regelverk, for eksempel:

Fangdammer: kan utløse krav om vurdering etter vannressursloven, kulturminneloven og/eller plan og bygningsloven.

Steinsetting i bekk/elv: kan utløse vurdering etter vannressursloven.

Endring av bekkeløp: krav om vurdering etter vannressursloven.

Inngrep i kantsone mot bekk: kan utløse krav om vurdering etter vannressursloven.

Gjødselkummer: kan utløse krav om vurdering etter plan og bygningsloven.

Lista over viser kun eksempler på tiltak. Annet lovverk kan også gjelde kan også andre tiltak. Det foretas en vurdering i hver enkelt sak om tiltaket krever vurdering etter annet lovverk.

Arbeidsfrist for tiltaket:

Vanlig arbeidsfrist er 3 år fra vedtak om tilskudd ble fattet. I særskilte tilfeller kan det søkes om inntil 2 års forlenget arbeidsfrist. Arbeidsfrist ut over 5 år innvilges ikke. Ubenyttet tilskudd blir da inndratt.

Utbetaling av tilskudd:

Utbetaling av tilskudd skjer etter anmodning fra tiltakshaver. Anmodningen sendes inn via Altinn.

Det kan foretas delutbetaling på prosjekter med tildelt tilskudd på 50.000.- kr eller mer. Det skal da fremlegges dokumentasjon på utgifter og medgått arbeidstid. Minimum 25 % av tildelt tilskudd skal holdes tilbake til tiltaket er ferdig, og regnskap og rapport er levert og godkjent av kommunen. Som hovedregel foretas det også sluttbefaring av tiltaket.

Vilkår for tildeling av tilskudd over SMIL-ordningen:

Tilskudd kan innvilges til foretak som har en tilskuddsberettiget produksjon på eiendommen og som oppfyller vilkårene i forskriftens § 3:

- Foretaket må være registrert i Enhetsregisteret.
- Må disponere husdyr og/eller areal og drive aktivt.
- Må drive jordbruksproduksjon på en eller flere landbrukseiendommer.
- Må følge gjeldende miljøkrav for foretaket.
- Dersom tiltaket skal gjøres på leid areal, må det foreligge skriftlig tillatelse fra grunneier.

Også eier av landbrukseiendom hvor det foregår en tilskuddsberettiget produksjon kan søke tilskudd, selv om de ikke har eget foretak. Typisk vil være eiendom hvor den dyrke marka er bortleid.

Klagefrist:

Vedtak om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er enkeltvedtak. Klagefristen er i hht forvaltningslovens § 29 dvs. 3 uker etter at vedtaket er kommet fram til partene.

Klage sendes Kongsvinger kommune enten på e-post: postmottak@kongsvinger.kommune.no eller Kongsvinger kommune, Pb. 900. 2226 Kongsvinger.

Administrering av tilskuddsordningen:

Søknader om spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-tilskudd) behandles på delegert myndighet fra Kongsvinger kommunestyre.